

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Uzbekistan 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

Respekten för mänskliga rättigheter är fortsatt mycket dålig i Uzbekistan. Den negativa trend som inleddes när myndigheterna slog ned demonstrationerna i Andizjan i maj 2005 har fortsatt. Under det gångna året har inga nämnvärda förbättringar kunnat iakttas. ”Kamp mot terrorism” och ”muslimsk extremism” har tagits som förevändningar för en hårdare kontroll av vad myndigheterna betraktar som potentiella politiska riskgrupper. Oroligheterna i grannlandet Kirgizistan våren 2010, vilka ledde till att landets president störtades och att en ny författning antogs som minskade presidentens makt, har bidragit till att den uzbekiska ledningen stärkts i sina föresatser att utöva en strikt kontroll över utvecklingen i det egna landet.

Inskränkningarna i församlings- och yttrandefriheten består och ett stort antal enskilda organisationer har antingen tvingats lägga ned sin verksamhet eller starkt begränsa den.

Myndigheternas negativa inställning till internationella organisationer består. Möjligheterna för Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) att verka i landet är begränsade. FN:s flyktingorgan, UNHCR, vars kontor i Uzbekistan tvingades stänga 2006, har inte kunnat återuppta sin verksamhet. Under 2011 tvingades Human Rights Watch stänga sitt kontor i landet.

Yttrandefriheten inskränks bland annat genom strikta lagar om registrering av partier, organisationer och medier. Flera oppositionella har gripits eller tvångsomhändertagits, med hänvisning till att de är i behov av psykiatrisk vård. Oppositionspartier tillåts inte registrera sig och kan därför inte verka fritt.

Några större förbättringar avseende respekten för mänskliga rättigheter torde inte vara att vänta så länge nuvarande regim består. Organisationen Freedom House rankar Uzbekistan som ett av världens tio mest förtryckande länder.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Uzbekistan har tillträtt:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) och dess protokoll om enskild klagorätt samt protokollet om avskaffandet av dödsstraffet (Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR).
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor (CEDAW) men inte protokollet om enskild klagorätt (som inte heller har undertecknats).
- Konventionen mot tortyr (CAT) men inte protokollet om förebyggande av tortyr (som inte heller undertecknats).
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC) men inte protokollet om barn i väpnade konflikter och om handel med barn och barnpornografi (som inte heller har undertecknats).

Uzbekistan har inte undertecknat eller tillträtt flyktingkonventionen och det tillhörande protokollet från 1967. Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC) har undertecknats men ännu inte ratificerats.

Uzbekistan har inte tillträtt konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder (CRPD) eller konventionen mot påtvingade försvinnanden (CED).

Enligt flera internationella bedömare har Uzbekistan hittills fokuserat på att underteckna internationella konventioner avseende mänskliga rättigheter samt att införa relevant nationell lagstiftning. Däremot brister det fortfarande i genomförandet av dessa åtaganden, såväl de som följer av konventionerna som de som följer av nationell lag.

Uzbekistan har rapporterat till de flesta av de FN-kommittéer som övervakar att konventionerna följs.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Generellt sett har respekten för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr försämrats efter demonstrationerna i Andizjan i maj 2005 och de övergrepp som då begicks mot demonstranterna. Med hänvisning till påstådda hot från utländska terrorister och islamistiska fundamentalister har myndigheternas agerande hårdnat. Uzbekistan har inte gått med på att genomföra en oberoende internationell undersökning av händelserna i Andizjan.

Det rapporteras regelbundet om tortyr i häkten och fängelser, ofta som ett sätt att tvinga fram bekännelser. De senaste åren har en lång rad dödsfall i fängelser inträffat under oklara omständigheter. Det händer sällan att någon ansvarig utpekas eller åtalas för sådana dödsfall. Som officiell dödsorsak anges ofta hjärtproblem eller andra naturliga åkommor, även i de fall då det ter sig uppenbart att personen utsatts för våld. Det finns uppgifter om att kvinnor våldtas på i häkten och fängelser

Under de senaste åren har dock ett tiotal poliser och andra tjänstemän som anklagats för tortyr åtalats och fällts. Uzbekistan har även vidtagit en rad rättsliga åtgärder, i form av ny lagstiftning, som svar på de rekommendationer som FN:s särskilda rapportör om tortyr lämnade i samband med sitt besök i november 2002. Uzbekiska myndigheter samarbetar även med Internationella rödakorskommittén (ICRC) kring utbildning av polis och militär i syfte att öka respekten för Uzbekistans åtaganden på området mänskliga rättigheter. ICRC tillåts besöka fängelser och fångar, men däremot inte de häkten som lyder under säkerhetstjänsten.

De allmänna förhållandena på landets fängelser är dåliga. Till följd av överfulla fängelser sprids tuberkulos och andra allvarliga sjukdomar. Mat och mediciner räcker inte till. Organisationer som verkar för mänskliga rättigheter rapporterar att islamistiskt sinnade personer, i synnerhet anhängare av den förbjudna organisationen Hizb-ut-Tahrir, behandlas sämre än andra fångar.

Det finns inga uppgifter om att flyktingar avvisas eller utvisas till områden där deras liv eller frihet skulle hotas eller där de riskerar att utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling. Mycket få personer söker sig som flyktingar till Uzbekistan.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades den 1 januari 2008. Lagens strängaste straff är numera livstids fängelse, vilket enligt uppgift endast skall utmätas vid fall av "terrorism" eller "överlagt mord under försvårande omständigheter".

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden förekommer regelbundet i Uzbekistan. Aktivisterna som verkar för de mänskliga rättigheterna och vissa muslimer som av myndigheterna betraktas som radikala, drabbas oftare än andra grupper. Efter en rad bombdåd i städerna Tasjkent och Buchara i mars, april och juli 2004 – och inte minst sedan demonstrationerna i Andizjan i maj 2005 – utsätts muslimska grupperingar i än större utsträckning för trakasserier under återopande av att de skulle vara terrorister.

Konstitutionen föreskriver fri rörlighet inom landet och över dess gränser. Utresevisum, som krävs för resa utomlands, förutom till vissa andra OSS-stater (Oberoende staters samvälde), utfärdas rutinmässigt, även om det förekommer enstaka undantag. För att byta bostadsort inom landet krävs tillstånd av de lokala myndigheterna. Sådana tillstånd utfärdas sällan för dem som vill flytta till Tasjkent. Alla medborgare har rätt att få, och får också, pass.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Konstitutionen föreskriver en oberoende dömande makt, men rättsväsendet är i praktiken underställt den politiska makten, i synnerhet i de fall som anses ha en politisk betydelse. Detta innebär generellt en låg grad av rättssäkerhet. I domstolsärenden av ren civilrättslig natur är förutsättningarna för en politiskt oberoende behandling dock väsentligt högre. Presidenten tillsätter och avsätter domare, med undantag för domarna i högsta domstolen som måste godkännas av parlamentet. Många rättegångar hålls bakom lyckta dörrar. Åklagarna ger order om arresteringar, leder utredningar och rekommenderar domar. Om en domare väljer att gå emot åklagarens rekommendation, kan domarens beslut överklagas och eventuellt ändras. Om en domares beslut ändras mer än en gång, riskerar denne att avsättas. Alla åtalade har enligt lag rätt till en försvarsadvokat, men i praktiken är det många som nekas denna rätt. Kvaliteten på försvarsadvokaterna är ofta låg.

Det finns lokala och regionala domstolar samt en Högsta Domstol. Det finns även en konstitutionsdomstol, militärdomstolar samt domstolar för ekonomiska ärenden.

Knutet till parlamentet finns ett ombudsmannakontor, där enskilda kan anmäla brott mot de mänskliga rättigheterna. Ombudsmannen kan endast ge rekommendationer. Det rapporteras att antalet enskilda som vänder sig till ombuds-

mannen har ökat betydligt de senaste åren, men i få ärenden har den anmälade parten nått någon framgång.

7. Strafffrihet

Strafffrihet, det vill säga underlåtenhet från statens sida att beivra och bestraffa brott, och särskilt brott begångna av statens representanter, är ett stort problem i Uzbekistan. Undfallenheten från rättsväsendets sida gentemot makthavare är stor. Härtill kommer korruption och förekomsten av mutor.

8. Yttrande-, press-, och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen föreskriver visserligen yttrande- och tryckfrihet, men medierna är hårt kontrollerade av regimen. Lagen begränsar möjligheterna att uttrycka kritik mot presidenten. Formellt avskaffades censuren år 2002 men i gengäld gjordes redaktörer och journalister ansvariga för innehållet i tidningsartiklar och nyhetsinslag. I praktiken fortsätter radio, tv och tidningar att i varierande omfattning utöva självcensur för att inte riskera att råka illa ut. För alla former av publikationer krävs tillstånd och det finns inga privata tryckerier. En särskild mediekommission kan stänga medier utan domstolsbeslut. Hot och trakasserier mot journalister är vanligt förekommande.

Det finns i praktiken inga oppositionella dagstidningar. Utländska tidningar är inte tillåtna, med undantag av några ryska dagstidningar, som trycks om först efter det att eventuella kritiska artiklar om Uzbekistan har redigerats bort. Utländska korrespondenter förvägras regelbundet ackreditering och många gånger även inresa för tillfälliga besök.

Det finns fyra statliga tv-kanaler, som helt dominerar utbudet i uzbekisk television, samt cirka 15 privata televisionsföretag. De senare återger främst sändningar från den ryska televisionen, med undantag för nyheter och debattprogram. Privata tv-kanaler måste hyra sändarutrustning från den statliga televisionen och de får inte göra direktsändningar. De flesta invånare har inte råd med kabel-tv och kan således inte se några utländska kanaler.

Det statliga internetmonopolet har avskaffats och internetanvändningen har ökat betydligt den senaste tiden. Det finns gott om internetcaféer även i mindre städer. Emellertid blockerar myndigheterna tillgången till många regeringskritiska hemsidor i utlandet. Antalet internetanvändare uppskattades 2009 till 4,7 miljoner (i ett land med en befolkning på drygt 28 miljoner). Det har även förekommit att myndigheterna tillfälligt släckt ner vissa mobiltelefonoperatörer.

I organisationen Reportrar utan gränsers senaste undersökning av mediefriheten i 179 av världens länder hamnar Uzbekistan mycket långt ner på listan: på plats 157. Organisationen anser att tendensen fortsatt är negativ.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Förenings- och församlingsfrihet är inskrivet i konstitutionen, men regeringen har rätt att stoppa möten och demonstrationer av säkerhetsskäl. Det är svårt att få de tillstånd som krävs för att hålla demonstrationer. Alla typer av föreningar måste registrera sig för att kunna verka lagligt och konstitutionen reglerar strikt vilka grupperingar, som kan få sådan registrering. Det finns fyra registrerade politiska partier, som alla är knutna till regeringen. Oppositionspartier har hittills vägrats registrering – även om de i praktiken fortsatt tillåts verka – och partier på religiös eller etnisk grund är förbjudna.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen påbjuder religionsfrihet. Alla religiösa samfund måste dock registreras. En församling måste ha minst 100 medlemmar för att kunna registrera sig. Utövande av etablerade religioner som islam, kristendom och judendom i registrerade – och kontrollerade – organisationer tillåts, men inofficiell utövning av islam betraktas som extremism och är förbjuden. Efter terrorattackerna i USA den 11 september 2001 har förföljelsen av oregistrerade muslimska grupperingar intensifierats, eftersom dessa anses ha nära samröre med terrorism. Myndigheternas misstänksamhet riktas också mot vissa kristna grupperingar (till exempel Jehovas Vittnen och baptister), vilka oftast förvägras registrering.

En stor majoritet av befolkningen i Uzbekistan betraktar sig som muslimer och inga särskilda begränsningar föreligger för att öppet utöva islam, dock inom ramen för de gränser som myndigheterna fastställer. I framförallt Tasjkent finns även en betydande rysk-ortodox befolkning samt en liten judisk minoritet, vilka tillåts utöva sina religioner utan hinder.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

De politiska institutionerna domineras av ett starkt presidentstyre och en regering som är fullständigt lojal mot presidenten. Vid det senaste presidentvalet i december 2007 ställde, förutom den sittande presidenten, ytterligare tre kandidater upp, men dessa kan knappast betecknas som reella alternativ. Ingen av de tre kandidaterna förklarade sig företräda någon annan politisk linje än presidentens. Det restes inte heller invändningar mot att presidenten, i strid med konstitutionens skrivning, ställde upp för en tredje mandatperiod på sju år. Enligt OSSE:s valobservatörer var valet inte fritt och rättvist.

Den starkt centraliserade regeringen består till största delen av företrädare för Folkets demokratiska parti, det vill säga det före detta kommunistpartiet. Det finns ytterligare tre partier, alla skapade med regeringens hjälp och lojala mot presidenten. Oppositionspartier hindras från att verka genom att de nekats den registrering som krävs för laglig aktivitet.

Några genuina och mera välorganiserade oppositionsgrupper existerar inte inom landet. Många ledande oppositionspolitiker har tvingats i exil.

Kvinnor deltar i politiken i långt mindre utsträckning än män. I regeringen är endast två av de 21 ministrarna kvinnor.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Diskriminering inom arbetslivet på grund av kön, hudfärg, religion eller politisk åsikt är förbjuden, men förekommer i viss utsträckning. Den normala arbetsveckan är 41 timmar. Mer än 40 procent av befolkningen uppges leva i fattigdom. Många familjer, särskilt på landsbygden, överlever genom någon form av självhushållning eller med hjälp av penningöverföringar från uzbekerna som gästarbetar utomlands. Den ”gråa ekonomin” är mycket stor och uppskattas av vissa bedömare till 50-60 procent av den officiella bruttonationalprodukten.

Många uzbekerna tvingas att arbeta utomlands, i första hand i Ryssland och Kazakstan. Välutbildade uzbekerna söker sig även av ekonomiska skäl utomlands. Möjligheterna till att finna ett tillfredsställande arbete har dock ökat på senare år, tack vare den starka ekonomiska tillväxten på drygt sju procent per år.

Det finns särskilda hälso- och säkerhetsföreskrifter för arbetsplatserna, men dessa följs inte alltid. Alla arbetare har laglig rätt att bilda eller ansluta sig till fackliga organisationer. De fackföreningar som finns bedöms dock vara starkt centraliserade och beroende av regeringen. Lagen förbjuder diskriminering gentemot fackligt anslutna och deras förtroendevalda. Tvångsarbete är förbjudet, men rapporteras förekomma – särskilt i samband med bomulls-skörden.

Uzbekistan har tillträtt internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner om icke-diskriminering i arbetslivet (nr 100 och 111), konventionerna om förbud mot tvångsarbete (nr 29 och 105) samt den ena (nr 98) om föreningsfrihet och förhandlingsrätt.

Uzbekistan har inte tillträtt konventionerna om förbud mot barnarbete (nr 138 och 182) och inte heller konventionen nr 87 om föreningsfrihet och förhandlingsrätt. Uzbekistan har varit under granskning av ILO:s Internationella konferens.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsovårdssektorn får sägas ha en acceptabel nivå och statens anslag till denna sektor har ökat under senare år. För den som har råd finns även privata alternativ att tillgå, åtminstone i de större städerna. Sanitära förhållanden, särskilt på landsbygden och i mindre samhällen, är dock mycket bristfälliga och leder till sjukdomar.

Medellivslängden i Uzbekistan är högre än i övriga länder i Oberoende staters samvælde (OSS), inklusive Ryssland, och är för närvarande 70 år för män och 75 år för kvinnor.

Hiv/aids är ett problem, men har enligt FN:s utvecklingsprogram UNDP:s uppgifter bekämpats relativt framgångsrikt på senare år.

14. Rätten till utbildning

Uzbekistan är ett av mycket få utvecklingsländer där praktiskt taget hela befolkningen är läs- och skrivkunnig. Så gott som alla barn i Uzbekistan avslutar den obligatoriska, tolvåriga skolgången. Utbildningen är tänkt att vara avgiftsfri, men brist på resurser gör att många föräldrar ändå tvingas betala för barnens skolgång. Två tredjedelar av den vuxna befolkningen har någon form av högre utbildning. Uzbekistan var under Sovjettiden känt för sitt mycket goda utbildnings- och forskningsväsende.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Uzbekistan är ett utvecklingsland med betydande råvarutillgångar. Den ekonomiska tillväxten är för närvarande cirka sju procent per år, tack vare de höga internationella råvarupriserna. Uzbekistan har den klart snabbast växande befolkningen i Centralasien och står därför inför stora utmaningar. För att klara av dessa, behöver landet, enligt UNDP:s beräkningar, en årlig ekonomisk tillväxt på sju-åtta procent.

Den officiella arbetslösheten är endast tre–fyra procent, men löner och genomsnittlig levnadsstandard är låg. Inkomstklyftorna är mycket stora och skillnaden i levnadsstandard mellan stad och landsbygd är betydande. På landsbygden lever en stor del av befolkningen i fattigdom. Det statistiska underlaget för be-

räkning av graden av fattigdom är bristande. I vissa fall, i synnerhet bland kvinnor och barn, förekommer undernäring.

Olika former av arbetsbetingad migration (gästarbete, säsongarbete eller dagslönearbete) till Ryssland eller till grannländer som Kazakstan ökar. Även till ett så fattigt land som grannlandet Tadzjikistan söker sig uzbeker för att arbeta inom jordbruket.

Enligt UNDP:s Human Development Index från 2011, hamnar Uzbekistan på plats 115 av 187. Index visar en långsamt stigande trend.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Konstitutionen förbjuder visserligen diskriminering på grund av kön, men i praktiken görs inte tillräckligt för att bekämpa eller motverka sådan diskriminering. Mannen betraktas allmänt som familjens överhuvud. Kvinnomisshandel är förbjudet i lagen men socialt accepterat. Hustrumisshandel, som inte nämns specifikt i lagen, är vanligt förekommande och betraktas som en familjeangelägenhet snarare än som ett brott.

Den legala giftasåldern är 17 år för kvinnor och 18 år för män, men undantag kan göras från detta. På landsbygden är det vanligt att kvinnor gifter sig tidigt och får många barn, och kvinnorna rör sig endast i begränsad utsträckning utanför familjen. Det finns uppgifter om tvångssterilisering av kvinnor i fattigare områden för att få ner barnafödandet. Den officiella politiken är att uppmuntra till alla former av familjeplanering, inklusive sterilisering, men inte utan den enskildes medgivande. 65 procent av alla kvinnor i en relation använder preventivmedel enligt Unicef.

Antalet kvinnor som tillägnar sig högre utbildning har minskat de senaste åren och kvinnorna är fortfarande underrepresenterade på högre positioner i samhället.

Av de 150 ledamöterna i parlamentets underhus är 33 kvinnor enligt International Organization of Parliaments. Av senatens 100 ledamöter är 15 kvinnor.

Handel med kvinnor är ett stort problem, även om det numera finns lagstiftning som uttryckligen förbjuder människohandel. Regeringen har inlett ett

samarbete med OSSE och enskilda organisationer för att bekämpa människohandel, bland annat genom en handlingsplan och utbildning av tjänstemän.

17. Barnets rättigheter

Av Uzbekistans befolkning är 41 procent under 18 år. Grundlagen ger skydd för barnets rättigheter. Minimåldern för att få arbeta är 14 år, men enligt uzbekisk lag får barn under 18 år inte arbeta på bekostnad av studier. Myndigheterna förnekar att barnarbete skulle förekomma och hänvisar ofta till den lagstiftning som finns och sägs fungera. Särskilt under skördetid (september-oktober) förekommer det dock på landsbygden att även ännu yngre barn arbetar. Vissa skolor stänger till och med för att eleverna skall kunna hjälpa sina föräldrar med skördarbetet, inte minst gäller detta för bomullsskörden.

Handel med flickor för prostitution är ett problem, men myndigheterna har under senare år ägnat större uppmärksamhet åt att bekämpa även denna aspekt av människohandel.

Manlig värnplikt inträder vid 18 års ålder. Det finns inga kända uppgifter om att barnsoldater skulle förekomma.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Personer som tillhör etniska minoriteter, i synnerhet ryssar (cirka 5,5 procent av befolkningen), hävdar att deras möjligheter att få arbete i Uzbekistan är begränsade. Högre befattningar inom statsapparaten och i affärsvärlden är i stort sett reserverade för etniska uzbeker. En stor del av befolkningen i södra Uzbekistan, till exempel i och kring städerna Samarkand och Buchara, är etniska tadjiker (cirka fem procent), som har tadjikiska som modersmål.

I större städer arbetar många etniska ryssar inom handel och privat näringsliv utan att uppleva någon systematisk diskriminering.

Lagen förbjuder inte religionsbyte, men det finns ett socialt tryck, inte minst bland den muslimska befolkningen att förkasta detta. I praktiken kan övergång till kristendom inte ske och import eller publicering av Bibeln på uzbekiska är inte möjlig.

Det finns cirka 10 000 judiska trosbekännare i landet, främst i Tasjkent, Buchara och i Samarkand. En stor del av landets judiska minoritet (cirka 80 000 personer) har sedan 1991 utvandrat av ekonomiska skäl, främst till New York eller till Israel.

Det finns inga krav på språkkunskaper för att bli uzbekisk medborgare. Uzbekiska är det enda officiella språket, medan ryska enligt språklagen betraktas som ett språk för kommunikation mellan olika folkgrupper. I praktiken har dock ryskan förblivit det huvudsakliga gemensamma språket.

I nordvästra Uzbekistan, i synnerhet kring Aralsjön, finns en etnisk minoritet, karakalpaker. Till följd av Aralsjöns successiva uttorkande har denna grupps traditionella näringsfång, fiske, närmast helt upphört. Området är dessutom hårt drabbat av miljöförstöring (försaltning och omfattande nedsmutsning av kemikalier från den intensiva och konstbevattnade bomullsodlingen).

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Homosexuella handlingar mellan män kan enligt lagen bestraffas med fängelse i upp till tre år, men åtal enligt denna paragraf är ovanliga. Kvinnlig homosexualitet har aldrig reglerats i lagstiftningen.

Traditionella värderingar gör att homosexuella, bisexuella och transpersoner sällan är socialt accepterade. Personer som väljer att öppet visa till exempel sin homosexualitet kan riskera att utsättas för trakasserier av omgivningen. Från myndighetshåll verkar det däremot inte förkomma någon systematisk förföljelse av homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Inga enkönade förhållanden kan registreras eller på annat sätt sanktioneras av myndigheterna.

20. Flyktingars rättigheter

Uzbekistan har inte undertecknat FN:s flyktingkonvention och officiellt finns inga flyktingar i Uzbekistan. Det finns heller inga lagar som reglerar flyktingars rättigheter, till exempel asylförfaranden, eller någon myndighet som hanterar migrationsfrågor.

De större flyktinggrupper som tidigare fanns i landet kom främst från Tadzjikistan (cirka 40 000) och Afghanistan (cirka 2 000). De var till den allra övervägande delen etniska tadjiker. Flyktingar från Tadzjikistan, som anlände till Uzbekistan under det långvariga tadjikiska inbördeskriget 1992-97, är numera väl integrerade och får stöd av den redan tidigare stora etniska tadjikiska minoriteten i framförallt centrala Uzbekistan. Många av dem har förlorat sitt tadjikiska medborgarskap och fått uzbekiskt medborgarskap.

För flyktingarna från Afghanistan är situationen betydligt svårare. De flesta har vistats i Uzbekistan under en lång tid och hade kopplingar till den kommu-

nistregim i Afghanistan, som bekämpades av mujahedin under 1980-talet. De har därmed begränsade möjligheter att återvända till dagens Afghanistan. De uzbekiska myndigheterna betraktar dem som illegala invandrare och de utsätts för trakasserier. Det finns inga tillförlitliga siffror på hur stor den gruppen är idag.

De cirka 60 000 etniska uzbeker från södra Kirgizistan som till följd av oroligheterna i hemlandet sommaren 2010 tillfälligt sökte tillflykt i Uzbekistan torde till den allra största delen ha återvänt hem. (Ett okänt antal uppges ha flyttat till Ryssland).

Även om UNHCR sedan 2006 inte kan verka i landet noterar Högkommissarien likväl statistik över flyktingsituationen i landet. Enligt senaste statistik, som avsåg läget vid årsskiftet 2010/2011 uppgick antalet flyktingar i landet enligt UNHCR:s definition till endast 311 personer. Antalet internflyktingar angavs till noll. Samtidigt uppgav UNHCR att nästan 9 000 uzbekiska medborgare befann sig utanför Uzbekistans gränser med flyktingstatus. Härtill kom så 1 600 asylsökande från Uzbekistan.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen föreskriver stöd till funktionshindrade och att de ges samma rättigheter som andra medborgare. Relativt få insatser görs dock på detta område och social diskriminering av funktionshindrade förekommer. Funktionshindrade barn går i särskilda skolor eller förvaras på anstalt. UNDP har lämnat detaljerade rekommendationer till den uzbekiska regeringen för att bättre tillgodose funktionshindrades behov.

År 2009 signerade Uzbekistan konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder, men har ännu inte ratificerat den.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

År 2002 registrerade de uzbekiska myndigheterna för första gången en oberoende organisation som arbetar för mänskliga rättigheter – ”The Independent Human Rights Organization”. Organisationen hade kämpat i tio år för en sådan registrering. Det finns flera liknande organisationer som har nekats registrering.

Generellt vittnar organisationer för mänskliga rättigheter om att de utsätts för trakasserier och att deras arbete starkt begränsas av myndigheterna. Hundratala

uzbekiska enskilda organisationer har tvingats stänga. Andra, i synnerhet sådana som erhåller ekonomiskt stöd från utlandet, har fått se sin verksamhet kringskuren genom olika administrativa procedurer och trakasserier. Ett mycket begränsat antal internationella enskilda organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter har dock fortsatt närvaro i Uzbekistan, men deras antal har minskat avsevärt. Ett sätt för myndigheterna att uppnå detta är att inte förnya ackreditering eller visering för utlänningar verksamma i organisationer som arbetar för de mänskliga rättigheterna. Human Rights Watch hör till de internationella organisationer som har haft stora svårigheter att arbeta i Uzbekistan.

Någon dialog i ordets egentliga bemärkelse kan knappast sägas förekomma mellan myndigheterna och de oberoende organisationerna inom området mänskliga rättigheter.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

OSSE har tidigare haft ett center i Tasjkent och genomfört utbildningar om mänskliga rättigheter för domare, åklagare och andra jurister samt människorättsaktivister. Vidare har regeringen tidigare samarbetat med OSSE i utarbetandet av en ny vallag och om fängelsereformer. OSSE:s möjligheter att genomföra denna typ av verksamhet minskade under 2005, och 2006 framtvingade Uzbekistan ett beslut om att centret ersätts av en ”projektsamordnare”, som har ett mera begränsat mandat och vars verksamhet och projekt kontinuerligt måste stämmas av med och godkännas av myndigheterna.

Sverige har inte bedrivit något utvecklingssamarbete i Uzbekistan genom Sidas försorg. Ett begränsat antal humanitära projekt som drivits av enskilda organisationer har dock tidigare fått svenskt stöd.